

Biyolojik Doğalcılık Bağlamında John Searle'ün Özgürlük Açıklaması

Şeymatül Rabia Akıcı

0009-0008-6600-6436

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Anabilim Dalı, Ankara Türkiye

ror.org/01wntqw50

akiciseyma@gmail.com

Mehmet Ata Az

0000-0002-8844-8875

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ror.org/05ryem72

mehmetataaz@aybu.edu.tr

Öz

İnsanın ne olduğu sorusuna bağlı olarak ruh-beden ilişkisi, insanın kendilik bilincini nasıl ve ne zaman kazandığı meselesi erken dönemden itibaren filozoflar tarafından ontolojik açıdan olduğu kadar epistemolojik açıdan da tartışılmıştır. Modern dönemde; zihin felsefesi alanında, nöro-biyoloji ve nöro-fizyolojinin verilerine bağlı olarak yapılan çalışmalarda zihin kavramıyla bağlantılı olarak bilincin doğası, gerçekliği, özgür iradenin mahiyeti ve imkânı gibi problemler de açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Zihin felsefesinin önemli isimlerinden John Rogers Searle insan özgürlüğü probleminin zihin-beden düalizminde kurulan kavramsal ikiliğin ortadan kaldırılmasıyla çözülebileceği düşüncesindedir. Filozof hem materyalizmin hem de düalizmin neden olduğu kavramsal düalizmi aşarak, bilincin vücudun biyolojik fenomenlerinden biri olduğunu kabul etmemiz gerektiğini ileri sürmüştür. Çalışmamızda, Searle'ün, bilinci bizzat beynin işleyişine ve özelliğine indirgeyen, ancak bilinci ortaya çıkaran zihinsel hallerin salt beyne indirgenemeyeceğini savunan görüşünü irdeleyeceğiz. Biyolojik doğalcılık bağlamında zihinsel durumları açıklamada nedensel indirgemeyi savunan Searle'ün, “öznel” ve “yönelimsel” olarak tanımladığı bilince dair tezinin kabul edilebilirliğini eleştiriler bağlamında ele alacağız. Ayrıca Searle'ün nörobiyoloji bağlamında özgür iradenin mahiyeti ve imkânına dair görüşünü değerlendireceğiz. Bir eylemin başlaması ile gerçekleştirilmesi arasında bir aralıklar serisi olduğunu savunan Searle, eylemlerimizde gözlemlediğimiz düşünme ile karar verme arasında bulunan bu aralıkların, özgür iradeye işaret ettiğini iddia eder. Bu aralıklar serisi tezinden hareketle Searle, insanın eylemlerinde özgür olduğunu ileri sürer. Ona göre bu aralıklar, bir K kişinin bir E edimini bir S sebebi temelinde gerçekleştirdiğine yönelik açıklamayı rasyonel kılar. Bu tür bir açıklama indirgemeci materyalist açıklamayla aynı değildir. Zira sebeple açıklama, davranışımızın temeli olan sebebi belirterek rasyonel bir ben'in niçin başka bir eylemi değil de o eylemi yaptığını gerekçelendirmektedir. Eyleme dair bu rasyonel açıklama, isteme bağlı insan davranışlarını kapsamaktadır. Searle beynin işleyişine, zihin-beden düalizmi probleminin çözümüne ve bilincin niteliğine yönelik ortaya koyduğu nörobiyoloji tezinin, özgür iradeyi içerdiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din Felsefesi, Zihin Felsefesi, Özgürlük, Düalizm, Zihin, Bilinç, J. Searle, Biyolojik Doğalcılık

Öne Çıkanlar

- Bu çalışmada John R. Searle'ün bilinç hakkındaki açıklamalarını içeren biyolojik doğalcılık görüşü ekseninde özgürlüğe dair fikirleri ele alınmıştır. Searle biyolojik doğalcılık açıklamasının özgürlüğü içerdiğini savunsa da araştırmanın neticesinde bu açıklamanın, felsefi ve teolojik bazı sorunları gidermekle beraber eleştirilere maruz kaldığı ve bu eleştirileri tam anlamıyla bertaraf edemediği sonucuna varılmıştır.
- Searle düalizm ve materyalizme yönelttiği eleştirilerden hareketle biyolojik doğalcılık doktrinini geliştirmiştir. Biyolojik doğalcılık açıklaması ile bilinci fiziksel olanın içerisine yerleştirerek düalizmin çağdaş bir boyutunu inşa ediyor görünmektedir.
- Biyolojik doğalcılık, beynin işleyişi ve bilincin doğası hakkında birtakım açıklamalarda bulunur ve özgür iradenin bilince dair bu açıklamalarda içerildiğini savunur. Bilinci beynin bir özelliği olduğunu belirten bu açıklama, öznel deneyimlerin doğasını göz ardı ediyor görünmektedir.
- Searle, eylemlerimizde gözlenen aralıklara dair deneyimin, rasyonel bir ben'in özgür irade ile hareket ettiğinin bir göstergesi olduğunu iddia eder. Ancak biyolojik doğalcılık bağlamındaki bu tür iddia, özgür iradenin mahiyetini ve gerçekliğini izahta yetersiz kalmaktadır.

Atıf Bilgisi

Akıcı, Şeymatül Rabia – Az, Mehmet Ata. “Biyolojik Doğalcılık Bağlamında John Searle'ün Özgürlük Açıklaması”. *Tetkik* 7 (Mart 2025), 119-144.

<https://doi.org/10.55709/tetkik.1334728>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	30 Temmuz 2023	
Kabul Tarihi	24 Mart 2025	
Yayın Tarihi	28 Mart 2025	
Hakem Sayısı	İki İç Hakem - İki Dış Hakem	
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik	
Benzerlik Taraması	Yapıldı - intihal.net	
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	
Etik Bildirim	tetkik@okuokut.org	
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı (CRediT 1)	Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%25)
	Veri Toplanması (CRediT 2)	Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%25)
	Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama (CRediT 3-4-6-11)	Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%25)
	Makalenin Yazımı (CRediT 12-13)	Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%25)
	Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14)	Yazar-1 (%75) - Yazar-2 (%25)
S. Kalkınma Amaçları	-	
Lisans	CC BY-NC 4.0	

John Searle's Explanation of Freedom: A Biological Naturalist Perspective

Şeymatül Rabia Akıcı

0009-0008-6600-6436

Ankara University, Faculty of Theology, Department of Philosophy of Religion, Türkiye

ror.org/01wntqw50

akiciseyma@gmail.com

Mehmet Ata Az

0000-0002-8844-8875

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Theology, Department of Philosophy of Religion, Türkiye

ror.org/05ryem72

mehmetataaz@aybu.edu.tr

Abstract

Adopting an epistemological as well as an ontological perspective, philosophers have always discussed the question of how to define human being, the relationship between the soul and the body, and the question of how and when human beings acquire self-consciousness. More recently, the philosophy of mind, informed by the findings of neurobiology and neuro-physiology, has sought to address fundamental questions concerning the nature and reality of consciousness, the nature and possibility of free will in relation to the concept of mind. John Rogers Searle proposes that the issue of human freedom can be resolved by eliminating the conceptual dualism established between the mind and body. The philosopher argued that we should go beyond conceptual dualism caused by both materialism and dualism and should accept that consciousness is one of the biological phenomena of the body. This study examines Searle's view that reduces consciousness to the functioning and property of the brain itself, but that the mental states which give rise to consciousness cannot be reduced to the brain alone. Adopting a critical lens, the study discusses the acceptability of Searle's thesis on consciousness, which he defines as "subjective" and "orientational" in the context of biological naturalism. The study also evaluates Searle's view on the nature and possibility of free will in the context of neurobiology. Searle's argument is that a series of gaps exist between the initiation of an action and its execution and argues that these gaps, which can be observed in our actions point to the existence of free will. In relation to this thesis of series of gaps, Searle claims that humans are capable of acting freely. He further claims that these gaps rationalize the explanation that person P performs act A due to reason R. This kind of explanation is not the same as the reductionist materialist explanation. Rational explanations with reasons explain why a person does an action but not another, by stating the underlying cause of the behaviour. This rational explanation about our actions also includes voluntary human behaviour. Addressing the resolution of the mind-body dualism problem and the nature of consciousness, Searle's neurobiology thesis incorporates the concept of free will.

Keywords

Philosophy of Religion; Philosophy of Mind; Freedom; Dualism; Mind; Consciousness; J. Searle; Biological Naturalism

Highlights

- This study discusses John R. Searle's ideas about freedom from the perspective of biological naturalism, which includes his explanations about consciousness. Although Searle argues that the explanation of biological naturalism includes freedom, as a result of the research, it was concluded that this explanation, although it resolved some philosophical and theological problems, was subject to criticism and could not fully eliminate these criticisms.
- Searle developed the doctrine of biological naturalism based on his criticisms of dualism and materialism. With his explanation of biological naturalism, he seems to be building a contemporary dimension of dualism by placing consciousness within the physical.
- Biological naturalism makes many statements about the functioning of the brain and the nature of consciousness and argues that free will is included in these explanations about consciousness. This explanation, which states that consciousness is a property of the brain, seems to ignore the nature of subjective experiences.
- Searle claims that the experience of gaps in our actions is an indication that a rational self acts with free will. However, such a claim in the context of biological naturalism falls short in explaining the nature and reality of free will.

Citation

Akici, Seymatul Rabia – Az, Mehmet Ata. “John Searle’s Explanation of Freedom: A Biological Naturalist Perspective”. *Tetkik* 7 (March 2025), 119-144.

<https://doi.org/10.55709/tetkik.1334728>

Article Information

<i>Date of submission</i>	30 July 2023	
<i>Date of acceptance</i>	24 March 2025	
<i>Date of publication</i>	28 March 2025	
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External	
<i>Review</i>	Double-blind	
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net	
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest	
<i>Complaints</i>	tetkik@okuokut.org	
<i>Author Contributions</i>	Conceptualization (CRediT 1)	Author-1 (%75) - Author-2 (%25)
	Data Curation (CRediT 2)	Author-1 (%75) - Author-2 (%25)
	Investigation - Analysis - Validation (CRediT 3-4-6-11)	Author-1 (%75) - Author-2 (%25)
	Writing (CRediT 12-13)	Author-1 (%75) - Author-2 (%25)
	Writing – Review & Editing (CRediT 14)	Author-1 (%75) - Author-2 (%25)
<i>S. Development Goals</i>	-	
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0	

Giriş

Özgürlük meselesi, insanlık tarihi boyunca gerek dinlerin gerekse felsefenin sorunlarından biri olagelmıştır. İnsanın özgürlüğü, determinist ve indeterminist çevrelerce sık sık gündem olmuş, özgürlüğün mahiyeti ve imkânı konusunda farklı görüşler öne sürülmüştür. Her ne kadar özgürlüğün nesnel bir tanımı yapılamamış olsa da özgürlük meselesi felsefenin tartışma konusu olmaya devam etmiştir. İnsanın özgürlüğü meselesi, teolojik açıdan ele alındığında, insanın kendi eylemlerinden sorumlu olup olmadığını doğrudan ilgilendirmektedir. Felsefi ve teolojik tartışmaların ortak noktası, insanın, eylemlerinde harici bir yönlendirmeye maruz kalmadan farklı seçenekler arasında tercih hakkına sahip olması gerektiği, aksi durumda ise davranış ve fiillerinden sorumlu tutulamayacağıdır.

Çalışmamızda bilince ve buna bağlı olarak özgürlüğe dair görüşleri incelenecek olan John Roger Searle dil felsefesi, zihin felsefesi ve sosyal kuramların doğası üzerine çalışan Amerikalı bir filozoftur. Akademik çalışmalarında ilk olarak dil felsefesinde ve özelde söz edimleri üzerinde yoğunlaşan Searle, daha sonra zihin felsefesi üzerinde çalışmalarda bulunmuştur.¹ Zihin felsefesi özelinde yaptığı çalışmalarda Searle, zihin-beden problemini yahut ikiliğini nörobiyoloji teziyle çözmeye çalışarak bu iki kavramın birbirinden bağımsız olarak ele alınamayacağını ileri sürer. Searle, bilincin beynin bir özelliği olduğunu,² bilincin hem nesnel hem de öznel bir niteliğe sahip olduğunu savunur. Bu bağlamda Searle, bilinçli durumların beyindeki alt düzey nöronal süreçlerden kaynaklandığını belirtir.³ Bu açıklama Searle'ün nörobiyoloji tezi içerisinde özgür irade için bir sorun teşkil etmemektedir. Zira Searle'ün, bilinçli ve sebebe bağlı eylemlerin bir karar verme anını içeren zamansal aralıklarda gerçekleştiğine dair açıklaması nörobiyoloji tezi içerisinde özgür iradeye yer açmaktadır.

Çalışmamızda Searl'ün biyolojik doğalcılık öğretisi bağlamında özgürlük anlayışı metin analizi yöntemi ile *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, *Zihnin Yeniden Keşfi*, *Bilincin Gizemi*, *Rationality in Action (Fiillerde Rasyonellik)*, *Mind: A Brief Introduction (Zihin: Kısa Bir Giriş)* eserleri temel alınarak irdelenmiş ve ihtiyaç duyulması durumlarda ikincil kaynaklardan da yararlanılarak ulaşılan veriler analiz edilmiştir. Çalışmamızın amacı, Searle'ün, zihin-beden problemine getirdiği nörobiyolojik açıklamayı değerlendirmek ve özgür iradeye dair açıklamalarını bu bağlamda tahlil etmektir. Filozofun bilince dair görüşlerine değinmeden özgürlük açıklamasının anlaşılamayacağından, çalışmada Searle'ün düalizme ve materyalizme eleştirileri bağlamında bilince dair görüşleri ele alınmış, biyolojik doğalcılık doktrini izaha kavuşturulduktan sonra da biyolojik doğalcılık tezi bağlamında özgür irade anlayışı ele alınmıştır.

Türkçeye bazı eserleri tercüme edilen Searle'ün nörobiyoloji doktrinine dair Mehtap Doğan'ın *Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi*,⁴ Mustafa Kınağ'ın

¹ Vedat Çelebi, *John Roger Searle Bağlamında Çağdaş Zihin Felsefesi Problemleri*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 1.

² John R. Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, çev. Muhittin Macit (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004), 17.

³ John R. Searle, *Bilincin Gizemi*, çev. İlknur Karagöz İcyüz (İstanbul: Küre Yayınları, 2018), 19.

⁴ Mehtap Doğan, "Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi", *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 227-240.

Dilin Oluşumu Bağlamında John Searle'ün Doğal Bilinç Kuramı Üzerine Bir İnceleme,⁵ Atakan Altınörs'ün *Zihin-Beden Problemine Searle'ün Yaklaşımı*,⁶ Aslı Üner Kaya'nın *Beyin, Bilinç ve Nedensel Güçler*,⁷ ve ileri okumalar için Serdal Tümekaya'nın *Yapay Bilinç Tartışmasında Biyolojik Doğalcı Yaklaşımın Hataları*⁸ adlı çalışmaları mevcuttur. Bunlara ek olarak nörobiyoloji ve özgürlük konusunda Searle'ün *Free Will as a Problem in Neurobiology* makalesinin Ferhat Onur tarafından çevirisi de zikredilebilir.⁹

Çalışmada, özgürlüğe dair düşünce tarihi boyunca dile getirilen farklı felsefi ve teolojik görüşleri ele almaktan ziyade John Searle'ün biyolojik doğalcılığa ya da bir diğer adıyla nörobiyolojiye yönelik görüşleri ele alınacak ve daha sonra biyolojik doğalcılığın özgürlüğe dair temel iddiaları değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Çalışmanın ilk aşamasında, özgürlük kısaca tanımlanıp özgürlüğe dair farklı temel felsefi açıklamalar kısaca ele alınacaktır. Sonraki aşamada ise Searle'ün, biyolojik doğalcılık doktrini bağlamında ruh/zihin-beden problemine dair izahları ve bu izahların özgürlüğe dair yansımaları irdelenecektir.

1. Özgürlüğe Dair Teolojik Açıklamalar

Özgürlük, kişinin harici bir baskıya ya da zorlamaya maruz kalmaksızın kendi iradesini yönlendirerek istekleri, amaçları ve ihtiyaçlarına göre tercihlerini belirleyebilmesi, seçebilmesi ve düzenleyebilmesidir. Başka bir ifadeyle bireyin başkalarının isteklerine veya yönlendirmesine bağlı olmadan eylemde bulunması şeklinde tanımlanabilir.¹⁰

Felsefe tarihine baktığımızda Aristoteles (ö. MÖ 322) özgürlüğü en genel biçimiyle tercihte bulunma imkanına sahip olmak şeklinde tanımlamıştır.¹¹ Tercihte bulunmak irade kadar akıl melekesi ve düşünmeyi gerektirmektedir. Tercih etmek, isteye bağlı olarak başlayan ve düşünme süreci sonucunda gerçekleşen zihinsel bir durumdur.¹² Düşünmek, akıl (*nous*) aracılığıyla yapıldığından dolayı Aristoteles özgürlüğü, isteyerek ve düşünerek yapmayı ön plana çıkararak insanın kendi akli aracılığıyla tercihte bulunması ve eylemlerini kendi gücü ve imkânları dahilinde gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlamıştır.¹³

Teoloji alanında ise özgürlük kavramı, zorunluluk kavramının karşısına konulmuş zorunluluk üzerinden tanımlanmıştır. Buna göre bu iki kavramdan birinin olumlanması ötekinin yadsınmasını gerektirmekte, birinin var olduğu yerde öbürünün yokluğu gerekmektedir. Özgürlük ve zorunluluğun bu karşıtlığı, farklı ve karşıt görüşlerin ortaya çıkmasına, özgürlüğün mahiyeti ve imkânına dair farklı doktrinlerin savunulmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin mekanikçi anlayış bütün insani davranışların zorunlulukla

⁵ Mustafa Kınağ, "Dilin Oluşumu Bağlamında John Searle'ün Doğal Bilinç Kuramı Üzerine Bir İnceleme", *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 3/2 (30 Aralık 2020), 163-189.

⁶ S. Atakan Altınörs, "Zihin-Beden Problemine Searle'ün Yaklaşımı", *Temaşa Felsefe Dergisi* 9 (ts.), 2018.

⁷ Aslı Üner Kaya, "Beyin, Bilinç ve Nedensel Güçler", *Felsefe Dünyası* 79 (15 Temmuz 2024), 117-146.

⁸ Serdal Tümekaya, "Yapay Bilinç Tartışmasında Biyolojik Doğalcı Yaklaşımın Hataları", *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 21/2 (2022).

⁹ John R. Searle, "Nörobiyolojide Bir Problem Olarak Özgür İrade", çev. Ferhat Onur, *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 3/1 (30 Haziran 2020), 77-97.

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), "Özgürlük", 666.

¹¹ Yavuz Aduğit, "Özgürlüğün Kısa Tarihi", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2013), 68.

¹² Aristoteles, *Nikhomakhos'a Etik*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2020), 1111b-1113a.

¹³ Aduğit, "Özgürlüğün Kısa Tarihi" 69-70.

gerçekleştiğini ve özgürlüğün olmadığını iddia ederken, varoluşçuluk bütün insan davranışlarının bilinç ve irade ile tam bir özgürlükle gerçekleştiğini ve insanın fiillerinde zorunluluğun olmadığını savunmuştur. Bu iki karşıt görüş günümüzde de farklı şekillerde etkinliğini sürdürmektedir.

Metafizik/teolojik tartışmalarda insanın gerçek anlamda özgür iradeye sahip olup olmadığına dair belirleyici etkenlerden biri, Tanrı'nın mutlak bilgisinin insanın eylemlerini önceden belirleyip belirlemediğidir. Her şeyi önceden bilen Tanrı'nın ön bilgisi öncülü ile insanın hiçbir müdahaleye maruz kalmadan eylemde bulunabilmesi anlamında özgür iradeye sahip olması öncülü görünürde birbirini değillemektedir. Zira Tanrı'nın ön bilgisi, evrendeki her şeyi kuşatan ve onları önceden belirleyen bir yapıya sahiptir ve bu nedenle Tanrı'nın ön bilgisi insanın gelecekte ne yapacağını da önceden bilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla buradaki asıl tartışma konusu, bilmenin belirlemeyi gerektirip gerektirmediğidir. Filozoflar ve teologlar farklı argümanlardan hareketle her şeyi önceden bilen Tanrı'nın ön bilgisi ile insanın özgür iradesi arasındaki ilişkiyi farklı şekillerde izah etmişlerdir. En genel anlamda, evrendeki her şeyi bilen ve önceden belirleyen Tanrı'nın ön bilgisinin, insanın gelecekte ne yapacağını da belirlemiş olduğunu dolayısıyla bireyin özgür iradeye sahip olmadığını iddia eden görüş ile Tanrı'nın ön bilgisi ile bireyin özgür iradesini uzlaştırmaya çalışan bağdaştırıcı görüş olmak üzere iki farklı görüşün var olduğu söylenebilir. Orta çağ Hristiyan düşünürlerinden Augustine¹⁴ (öl. 430) ve Anselm¹⁵ (öl. 1109), Tanrı'nın ön bilgisini ve özgür iradeyi uzlaştırma çabasına girişmeden Tanrı'nın ön bilgisinin bireyin özgür iradesine hâle getirmediğini, aksine güvence altına aldığını iddia etmişlerdir. Uzlaştırmacı bir tavır takınan Boethius (öl. 524) ise *ezeli şimdi* doktrininden hareketle Tanrı'nın zamandan bağımsız olarak her şeyi ezeli şimdi olarak bildiğini, dolayısıyla geleceğe dair eylemlerimizin belirlenmediğini ileri sürmüştür. Böylece Boethius, ezeli şimdi anlayışıyla Tanrı'nın ön bilgisi ile bireyin özgürlüğünü teist bakış açısıyla bağdaştırmıştır.¹⁶ Luis de Molina (öl. 1600) *orta bilgi* öğretisiyle Tanrı'nın bilgisiyile insanın özgürlüğünü uzlaştırmaya çalışırken¹⁷ Thomas Aquinas (öl. 1274) hipotetik ve mutlak zorunluluk ayırımı yaparak hipotetik yahut şartlı önermelerin doğruluk değerinin Tanrı'nın onları bilfiil kılmasıyla gerçekleştiğini belirtmiştir. Aquinas'a göre, Tanrı'nın ön bilgisi bireyin eylemlerine mutlak değil aksine hipotetik/kontenjan bir zorunluluk yükleyebilir. Dolayısıyla ilahi bilgi bireyin özgür iradesine hâle getirecek bir zorunluluk oluşturmamaktadır.¹⁸

Eylemlerimizde özgür olduğumuza dair düşünce, özgürlüğe dair teolojik-felsefi açıklamaların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere tarih boyunca pek çok farklı şekilde savunulagelmiştir. Çalışmamızda odaklanacağımız filozof ise insanın fiillerinde özgür olduğuna dair görüşlerini daha çok biyolojik doğalcılık teziyle bağlantılı olarak açıklar.

¹⁴ Augustine, *On Free Choice of the Will*, terc. Thomas Williams, (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1993), 105; Matthews, Gareth B., 'Augustine' Maddesi, *Routledge Encyclopedia of Philosophy V.1*, ed. Edward Craig (Cornwall: Routledge, 1998), 541-559.

¹⁵ Anselmus, A. (2021). *Seçim Özgürlüğü Üzerine*, çev. B. Bingöl, çev., *Felsefe Dünyası*, 1/73, (2021), 436-462.

¹⁶ Boethius, *The Consolation of Philosophy*, çev. David R. Slavitt (London: Harvard Univ Press, 2008), 168-175.

¹⁷ Luis de Molina, *On Divine Foreknowledge, Part IV of the Concordia* (London: Cornell University Press, 1988), 164.

¹⁸ Thomas Aquinas, *Summa Theologica Vol 1*, çev. Fathers of the English Dominican Province (Chicago: Encyclopedia Britannica, 1952), Q. 19, A. 8.

Zihin-beden düalizminin üstesinden gelmeye çalışan ve aslında bir tür düalizmin var olmadığını iddia eden Searle, bilincin hem öznel hem de nesnel karakterde olduğunu belirttikten sonra bilincin nesnel niteliğe sahip olmasının iradi eylemlerimize engel olmadığını dile getirmiştir. Searle'ün bilince getirdiği nörobiyolojik açıklama özgürlüğe dair görüşlerini de şekillendirmiştir. Nitekim düşünür özgür edimlerimizin çıkış noktası olan bilinci beynin özelliği olarak tanımladığında özgürlük problemi ile karşı karşıya gelmiş olacaktır. Nörobiyoloji tezine özgürlük açısından bir itirazda bulunulması ihtimaline karşın Searle, "aralıklar serisi" tezi ile nörobiyolojik açıklama içinde özgürlüğe bir kapı aralamaya çalışmıştır. Araştırmamızın son başlığı olan "Biyolojik Doğalcılık ve Özgürlük" başlığında bu konu daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Searle özgür iradeye ilişkin problemi, Anselm, Boethius, Aquinas ve Molina'nın ele aldıkları şekilde metafizik veya teolojik bağlamda değil aksine biyolojik doğalcılık bağlamında ele almaktadır. Searle, Orta çağ düşünürlerinin aksine ruhun gerçekliğini yadsıyarak özgürlüğü zihnin nörobiyolojik süreçleri ve kuantum fiziği içerisinde incelemektedir. Searle'ün özgürlük anlayışı, esasında bilince dair yaptığı tanımlama ve belirlemelerden geçmektedir. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle nörobiyolojik açıklamalara değinilecek, daha sonra ise bu açıklama bağlamında özgürlüğün imkânı üzerinde durulacaktır.

Özgürlük tartışması tarihsel seyir içinde etik, metafizik ve teolojik bağlamda incelenmiştir. Searle her ne kadar zihin-beden düalizmini eleştirerek bilinci merkeze alan bir tez ortaya koymuş olsa da bilince dair açıklamalarında özgürlük problemiyle karşı karşıya gelmiştir. Bu nedenle nörobiyolojik anlamda özgürlüğün bir açıklamasını inşa etmeye çalışırken aslında tezine teolojik ve etik bağlamda yöneltebilecek soru ve sorunlara cevap verme girişiminde bulunmuştur. Çünkü bilince dair açıklamalar doğrudan insan eylemlerini konu almaktadır. Bilinci beynin özelliği olarak tanımlamak ise bilince öznel bir karakter atfetse bile özgürlüğe dair problemleri beraberinde getirecektir. Beynin bir özelliği olan bilinç nasıl özgür eylemlerle ilişkilendirilebilir? Araştırmamızda öncelikle Searle'ün, düalizm ve materyalizme getirdiği eleştiriler bağlamında savunduğu biyolojik doğalcılık tezi incelenecek, daha sonra filozofun biyolojik doğalcılık tezi içerisinde sunduğu bilince dair görüşleri belirtilecek ve bu bağlamda özgürlüğe dair açıklamaları ele alınacaktır.

2. Düalizm ve Materyalizm

Searle'ün ortaya koymuş olduğu biyolojik doğalcılık yaklaşımının temelinde, evrende iki temel tözün var olduğunu iddia eden geleneksel töz düalizmine¹⁹ ve evrende tek bir tözün varlığını savunan monist düşünceye yaptığı itirazlar ve eleştiriler yatmaktadır. Bu açıdan öncelikle felsefede "Zihin nedir? Zihin ile beden arasındaki ilişkinin mahiyeti nedir?" Zihinsel durumların kaynağı nedir? gibi soruları inceleyen beden-zihin

¹⁹ Platon, Aquinas, İbn Sina gibi pek çok filozofun düşüncesinde, evrende iki ayrı tözün var olduğu ile ilgili varyasyonlar görülebilse de zihin felsefesinde töz düalizmi kavramı genellikle Descartes'e gönderme yapılarak kullanılır. Descartes ruh-beden ayırımı sistematik bir argüman olarak sunmuştur ve modern zihin felsefesi tartışmalarında töz düalizmi çoğunlukla Descartes'e atıf yapılarak kullanılmaktadır. Bkz. Mehtap Doğan, "Zihin Felsefesinde Düalizmin Çağdaş Kalesi Olarak Nitelik Düalizmi: Töz Düalizmi ile Nitelik Düalizmi Arasında Çok Yönlü Bir Karşılaştırma", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* 13/13:3 (29 Ağustos 2024), 40-41.

probleminin kısaca izah edilmesi gerekmektedir. Hepimiz bir bedenimiz ve bir zihnimiz olduğunu iddia ederiz. Bedenimizi gözlemlediğimiz yöntemlerle zihnimizi gözlemlemenin mümkün olmadığını da biliriz. Bedenimizi incelerken beş duyumuzla elde ettiğimiz birtakım veriler mevcuttur, fakat bu beş duyu ile zihnimize tanık olamayız veya onu gözlemleyemeyiz. Düşüncelerimiz, bedensel ağrılarımız, inançlarımız veya sevgi, korku, öfke gibi duygulanımlarımıza dair bilgiyi bedenimizi gözlemlediğimiz yollarla elde edemeyiz. Bedenimize dair edindiğimiz bilgilerin dışında, zihin halleri dediğimiz bu ikinci kısma dair bilgi alanı bizim için kapalıdır. Zihin hallerimizi, nörolojik incelemelerle beyinde oluşturdukları süreçleri ya da onları oluşturan süreçleri inceleyebiliriz fakat yine de elimizi gördüğümüz veya onun bilgisine ulaştığımız gibi zihin hallerine tanık olamaz veya bilgisine ulaşamayız. İşte bu zihin-beden probleminin temelinde yatan tespittir.

Antik Yunan düşüncesinde Platon (ö. MÖ 347) ve modern dönem filozoflarından René Descartes (öl. 1650), ruh ve bedeni iki farklı töz kabul ederek zihinsel ve fiziksel olarak gözlemlediğimiz bu duruma açıklama getirmişlerdir. Beden tözü, maddi yapısı gereği değişime tabi olmakta ve nihayete ermekte iken; ruh tözü ise maddi tözün aksine değişmeden ârî olup bedeninin ölümünden sonra da mevcudiyetini idame ettirmektedir. Düşünce tarihinde “İnsan nedir?” sorusunu beden (*madde*) ve zihin (*ruh*) olmak üzere birbirine indirgenemez iki farklı töze referansla izah eden görüşe “düalizm” yani “*ikicilik*” denmektedir. Düalizmin izah etmekte zorlandığı temel sorun iki farklı töz olan ruh ile beden cevherlerinin arasındaki ilişkinin mahiyetinin açıklanamamasıdır. Descartes’ın Kartezyen düalizminde yapmak istediği şey uzamsal niteliklere sahip beden ile uzamsal niteliklerden ârî ruhun birbirlerini nasıl etkileyebildiğine dair makul bir açıklama ortaya koyma girişimidir.²⁰

Düalist görüşten farklı olarak ruh-beden düalizmini reddederek tek bir töz anlayışını savunan görüş “*monizm*” (tekçilik)dir. *Monizm*, en genel anlamda sadece maddi tözün gerçekliğini savunan *maddeci* ve gayri maddi tözün mevcudiyetini savunan *idealist monizm* olmak üzere iki tür monist bakış açısını içerir. İdealist monizmin en tanınmış temsilcisi Berkeley’e (öl. 1753) göre var olan her şey zihinlerden ve o zihinlerin içinde olup bitenlerden ibarettir. Searle’ün eleştirilerinin hedef aldığı monizm türü ise *materyalist monizm*dir. *Materyalist monizm*, zihin denilen şeyin beynin dışında bir gerçekliği olmadığını, var olan her şeyin tek bir töze indirgenebileceğini iddia etmektedir.²¹ Materyalist monizm, zihin hallerinin mahiyetinin ve kaynağının ne olduğuna dair yaptığı izahlara göre farklı türlere ayrılmaktadır. Bunlar arasında ön plana çıkan, savunuculuğunu John Smart (öl. 2012), Ullin Place (öl. 2000) ve David Armstrong (öl. 2014)’un yaptığı çeşitli tipteki zihin hallerinin değişik tipte beyin hallerinden ve süreçlerinden başka bir şey olmadığını iddia eden *Tip Özdeşliği*’dir. Bu monist materyalist görüş, zihinsel hal türlerini beynin nörofizyolojik hal (olay, proses) türlerine indirgemektedir. Gilbert Ryle (öl. 1976), Rudolf Carnap’ın (öl. 1970) savunucularından olduğu *davranışçılığa* göre ise zihin halleri insanların gözlemlenebilir davranışlarına indirgenmektedir. Örneğin, acı duymak; ahlamak, oflamak gibi davranış eğilimlerinde olmaktadır.²²

²⁰ Erdinç Sayan, “Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış”, *Kaygı, BursaUludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 19 (Ekim 2012), 41.

²¹ Sayan, “Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış”, 42.

²² Sayan, “Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış”, 44-45.

Patricia Churchland(d. 1943)), Daniel Dennett (öl. 2024) gibi felsefecilerin savunduğu *elemeci materyalizme* göre ise zihin ve bilinç kavramları, '*folk psikolojisi*' yahut '*halk psikolojisi*' olarak adlandırılabilir bir teorinin kavramlarıdır. Halk psikolojisi, insanların bazı davranışlarını açıklamak için toplumların zaman içinde formüle ettiği zihin hallerine gönderme yapan yasalardan oluşur. Bu yasalara "Acı duyan kişinin yüzü asık olur", "Susayan insan su içer" gibi örnekler verilebilir. Elemeci materyalizm, bu tür folklorik kavramların bilimin gelişmesiyle beraber yavaş yavaş yok olacağını ve yerini nörofizyoloji terimlerine bırakacağını savunmaktadır.²³

Searle monist olarak nitelendirilen materyalizmin aslında düalizmle benzer fikirleri savunduğunu iddia etmektedir. Materyalist monizm, zihinsel olanı yok sayarak zihinsel olan şeylerin maddenin dışına itilmesine neden olmuştur. Bu nedenle materyalizm aslında düalist fikirleri desteklemiş görünmektedir. Bu nedenle materyalizm de düalist görüşlere benzer şekilde kavramsal olan bir düalizme düşmüştür. Yani hem örtülü bir şekilde materyalist monizm hem de düalizm, zihin ve beden olmak üzere iki ayrı tözün varlığını öngörerek fikirlerini öne sürmüşlerdir. Bu iki görüş temelde kavramsal düalizmde birleşmektedirler. Searle, kavramsal düalizm taşıdıklarını iddia ettiği hem materyalist monizme ve hem de düalizme eleştirilerde bulunmuş ve zihin-beden açıklamasında her iki açıklama tarzını da reddederek kendi tezini, biyolojik doğalcılık öğretisini ortaya koymuştur.

3. Searle'ün Düalizm ve Materyalizm'e Eleştirileri ve Biyolojik Doğalcılık

Searle'ün nörobiyoloji açıklamasının temelinde düalizm ve materyalizme yönelttiği eleştiriler bulunmaktadır. Searle, fiziksel ve zihinsel olanı tanımlamada kullanılan kavramların yanlışlığına dikkat çekmektedir. Zira birbirinden tamamen farklı iki töz üzerinden fiziksel ve zihinsel durumların izah edilmesi, düalizmin zihin felsefesine yapmış olduğu büyük bir kötülüktür. Bu ikiliğin mutlak zıtlık olarak anlaşılması problemin çözümünü engellemektedir. Searle, kavramsal düalizmden vazgeçilmemesi durumunda zihin-beden probleminin makul bir şekilde çözüme kavuşturulamayacağını ifade eder. Bunu aşmanın yolu hem düalizmin hem de materyalizmin dışlayıcı, indirgemeci töz anlayışından ve bundan kaynaklanan kavramsal yanlışlıktan kurtulmaktan geçmektedir.

Düşünce tarihinde fiziksel olanın nesnel olduğu inancı, zihinsel olanın fizikle indirgenmesi (materyalizm) ya da zihnin öznelliğinin kabul edilmesiyle birlikte farklı bir kategorinin (maddenin yanında zihin kategorisinin) ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Searle'e göre zihinsel olanı yok saymak, zihinsel olanın fizikselin dışına itilmesine ve zihinsel olana ayrı bir gerçeklik alanı tanınmasına neden olmuştur. Bu yönüyle materyalizm bir tür kavramsal düalizme dönüşmüştür. Bu açıdan hem düalizm hem de materyalizm kavramsal ikiliktir. Bu da ancak kavramsal ikiliğin reddedilmesi halinde zihin-beden problemi çözülebileceğini göstermektedir.²⁴

Felsefedeki genel kabul olan fiziksel olanın zihinsel, zihinsel olanın da fiziksel olamayacağı şeklindeki karşıtlığa dayalı kabul, Searle'e göre açıkça yanlıştır. Bu tür bir yanlış, zihinsel durumların ve bilincin kaynağı ve mahiyetini anlamada yanlış izahların

---

²³ Sayan, "Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış", 49-50.

²⁴ Doğan, "Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi", 229.

ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Searle, "Bence ikiciliği terk etmeli ve bilincin büyüme, sindirim veya safra salgılamayla kıyaslanabilecek olağan, biyolojik bir fenomen olduğu şeklindeki varsayımı yola çıkmalıyız."²⁵ diyerek zihinsel durumların biyolojik yapıya referansla izah edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla zihinsel durumların izahı durumunda beyin, bilinçli zihinsel durumlar gibi, belirli zihinsel görüngülere sebebiyet vermekte ve bu bilinçli durumlar basitçe beynin üst düzey özellikleri olarak anlaşılabilir. ²⁶ Searle bu görüşünü şu şekilde temellendirmektedir:

Beyin de biyolojik yapımızda bulunan mide gibi organlardan biridir ve organik bir makinedir. Bilinç, beyindeki alt-düzye nöronal süreçlerden kaynaklanır ve bizzat beynin bir özelliğidir. Belirli nöronal etkinliklerden beliren bir özellik olması sebebiyle onu, beynin 'beliren niteliği' olarak düşünebiliriz. Bir sistemin beliren niteliği, o sistemin öğelerinin davranışları üzerinden nedensel olarak açıklanabilir; fakat o, ne tek başına herhangi bir öğeye aittir ne de basitçe bu öğelere ait özelliklerin bir toplamıdır. Suyun sıvılığı buna iyi bir örnektir: H₂O sıvılığı açıklasa da moleküller tek başlarına sıvı değildir.²⁷

Fakat bu noktada Searle, neden olmanın ontolojik indirgeme olarak algılanmaması gerektiği hususunda uyarıda bulunur. Searle, indirgeme anlayışını nedensel ve kategorik (ontolojik) indirgeme ayırımına değinerek açıklar. Buna göre nedensel indirgeme, "Eğer bir A fenomeni nedensel olarak B fenomenine indirgenbiliyorsa A'nın tüm davranışları B'nin davranışları tarafından açıklanabilir, dolayısıyla A'nın B'den fazla nedensel hiçbir gücü yoktur."²⁸ şeklinde anlaşılabilir. Zihinsel durumlardaki indirgemede ise, zihnin tüm davranışları nörofizyolojik davranışlarla açıklanabilir ve zihnin beyinden fazla bir nedensel gücü bulunmamaktadır. Searle'ün eleştirdiği ve maddecilerin savunduğu kategorik indirgeme türü ise zihnin beyne ve beynin işleyişine ontolojik olarak indirgenmesidir. Buna göre "Sadece ve sadece A hiçbir şeyse ve yalnızca B ise, A fenomeni, B fenomenine ontolojik olarak indirgenebilir." ²⁹ Halbuki Searle'e göre bilinç, materyalizmin indirgemeci izahlarının aksine, yönelimsellik içeren öznel ya da birinci şahıs önermelere neden olmaktadır. Bilincin kaynağı ne kadar biyolojik görüngüler ve sinirsel süreçler olsa da bilinç hem öznedir hem de yönelimseldir. Dolayısıyla bilinç gibi nesnel olmayan, niteliksel ve yönelimsel bir fiziksel organizma mümkündür. ³⁰

Düşünmek, sevmek, irade etmek vb. zihin durumları gerçek fenomenler olmaları nedeniyle zihin durumlarının elemeci materyalizmin iddia ettiği gibi folklorik kavramların işlevlerine indirgenmesi mümkün değildir. Bu tür bir indirgemeci anlayış bizi zihnin gerçekliğinin ve durumlarının fiziksel töze indirgenmesi anlamındaki materyalizme götürecektir. Searle, bilinci ortaya çıkaran zihin hallerinin salt beyne ve beynin nöronsal etkileşime indirgenmesine karşı çıkmaktadır. Güçlü yapay zekâ çalışmalarıyla bilince sahip mekanik bir beynin üretilmesi imkânını olası görmemektedir. Diğer bir ifadeyle Searle, zihnin yalnızca bir bilgisayar programına indirgenmesini,

²⁵ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 17.

²⁶ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 30.

²⁷ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 26.

²⁸ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 26.

²⁹ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 26.

³⁰ Doğan, "Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi", 235.

bilgisayar programındaki biçimsel sembollerin, gerçek zihinlerde oluşan semantik içeriğin varlığını temin etmek için yeterli olmayacağı gerekçesiyle reddetmektedir.³¹

Searle, zihnin bilgisayar programına indirgenmesi iddiasını Çince Odası deneyiyle eleştirmiştir. Searle bu deneyde kendisini, anlamadığı bir dil olan Çince sembollerle dolu bir kutunun bulunduğu odada hayal eder. Kendisine bir takım Çince sorular sorulur. Bir kural kitabından da ne yapması gerektiğine bakmaktadır. Kural kitabındaki direktifleri izleyerek sorulara cevap verir ve bilmediği, anlamlandıramadığı karakterlerle anlamlı cevaplar üretmeyi başarır. Burada Çince bilmeyen insan, bir bilgisayarın yerine getirdiği her bir hesaplama eylemini yerine getirerek fakat hiçbir anlama deneyimi yaşamayarak başarılı olmaktadır. Searle bu noktada anlamının sonuçlarının ürünü olarak bir simülasyonunun mümkün olduğunu kabul eder, simüle eden bir bilgisayarın bunu başarabileceğini kabul etmektedir. Fakat Çince Odası deneyi bir simülasyonun tek başına anlamayı kendi başına gerçekten sağlayamayacağını göstermektedir.³²

Çince Odası deneyi eleştirisinden de anlaşılacağı üzere Searle, zihin durumları için elemeci materyalizmin indirgemeci anlayışını ve zihinsel durumlara ilişkin izahını kabul etmemektedir. Bu indirgemeci yaklaşıma göre zihin durumları, temel olarak beynin alt seviyedeki nörobiyolojik süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle zihin durumları nörobiyolojik süreçlere 'nedensel' olarak indirgenebilir. Zira zihinsel durumların nörobiyolojik süreçlerden bağımsız hayatları yoktur. Zihinsel durumlar beyin sisteminin bir özelliği olarak ortaya çıkarlar, fakat nöronlardan daha yüksek seviyeye sahiptirler. Çünkü nöronlar tek başına bilinçli değilken, beyin sisteminin nöronlardan oluşan parçaları bilinçlidir.³³

Bilinç, birinci şahıs ontolojisine yahut öznel bir ontolojiye sahiptir ve dolayısıyla üçüncü şahıs yahut nesnel ontolojisi olan herhangi bir şeye indirgenemez. Nasıl ki üçüncü şahıs fenomenleri öznel deneyimlere indirgenemiyorsa aynı sebepten dolayı birinci şahıs öznel deneyimler de üçüncü şahıs fenomenlere indirgenememektedir. Ne nöron ateşlemeleri hislere ne de hisler nöron ateşlemelerine indirgenebilmektedir. Zira her iki durumda da söz konusu olan nesnellik ya da öznellik dışarıda bırakılmış olacaktır. Dolayısıyla Searle, bir yandan bilincin biyolojik sistemlerinin gerçek ve içsel bir niteliği olduğunu iddia etmekte diğer yandan da bilincin beynin nörofizyolojik faaliyetlerinin bir özelliği olduğunu ileri sürmektedir.

Searle üç versiyonuyla bize sunduğu *silikon beyinler düşünce deneyimi* (silicon-brain thought experiment) ile beyni, beyni meydana getiren sinirsel etkileşim ve işlevleri, bunlara bağlı olarak oluşan davranışları, davranışların gözlenmesi konusunu ve beyindeki işlevler ile bedenin işlevleri arasındaki nedensel ilişkiyi irdeler. Silikon beyinler deneyimi ile zihin/zihinsel durumlar ile davranış arasında çok önemli içsel bağların bulunduğu iddiasını eleştiriye tabi tutar. Buna göre filozof yakalandığı hastalık nedeniyle beyni zamanla kötüleşen birinin görme yetisinin zayıflamasından ve bunun önüne geçmek için doktorların uyguladığı tedavi yönteminden örnek vermektedir. Doktorlar, hastanın

³¹ Douglas R. Hofstadter ve Daniel C. Dennett (ed.), *Aklın Gözü*, çev. Füsün Doruker (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008), 343-344.

³² M. Seçil Yapık - Ahmet Eyim, "Zihin Felsefesi Bağlamında Yapay Zeka Çalışmalarından "Turing Testi'ne Yönelik İtirazlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/67 (2019), 645-646.

³³ Doğan, "Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi", 235.

beyninin görsel işlevini icra eden ve zarar gören kısmına çip yerleştirirler ve hasta görmeye başlar. Ancak beyindeki çiplerin sayısı zamanla artar. Beynin durumu daha da kötüye gitmesine rağmen çipler bilinç, idrak, akletme vb. bütün işlevleri sorunsuz bir şekilde yerine getirirler. Düşünce deneyiminin ikinci versiyonunda, hastanın kötüleşen ve küçülen beynine silikonlar yerleştirilir ve kişi kontrolünü kaybeder, davranışları ancak çiplerce kontrol edilebilmektedir. Düşünce deneyiminin üçüncü versiyonunda hastanın beynine silikonlar yerleştirilir ancak kişinin zihinsel süreçlerinde bir değişiklik olmaz. Bu durumda kişinin bireysel, zihinsel durumları olan duygu, hafıza ve deneyimleri muhafaza edilebilmekle birlikte bu, onun iyileşme davranışlarına yansımaz. Yani hastanın bedeni kısmi bir felç geçirmektedir. Her ne kadar çipler hastanın zihinsel durumlarını muhafaza etse de biyolojik bedeni felç geçirmiştir. Beyinde zihinsel durumlar korunurken, kişi bunları fiziksel bedenine yansıtmadığından bireyin dış dünyayla bağlantısı kesilmiştir ve bireyin zihinsel durumunun farkında olmayan doktorlara göre hastanın beyin ölümü gerçekleşmiştir. Kişi ise zihinsel olarak doktorların hem dediğini duymamaktadır hem de onlara tepki verememektedir.³⁴

Searle'un kurguladığı düşünce deneyiminin ilk versiyonunda, beyne takılan çiplerin beynin işlevlerini yerine getirebildiği, zihinsel durumları meydana getirdiği ve davranışlara da yansıdığı varsayılmaktadır. İkinci versiyonda, çiplerin her ne kadar beynin işlevleri olan veriyi alma, işleme ve buna bağlı olarak zihinsel durumları meydana getirmeleri mümkün olsa da bunların davranışlara dökülmesinde aksaklık olmakta, çipler nedensel ilişkiyi kuramamaktadır. Üçüncü durumda ise, çipler aracılığıyla zihinsel durumların tamamı muhafaza edilmiş olmakla birlikte fiziksel bedene hiçbir yansıması olmamakta, diğer bir ifadeyle zihin ile beden arasında nedensel ilişki kesilmektedir. Bu düşünsel deneyiminden hareketle Searle üç temel sonuca varır: Bu sonuçların ilki, zihinsel durumların davranışlardan bağımsız olduğu ve öznel gerçekliğe sahip olduklarıdır. İkinci sonuç ise davranışsal anlamda yansıması olmayan zihin durumlarının varlığının ispatıyla, zihinsel durumların davranıştan bağımsız gerçekliğe sahip olduğu ve zihinsel durumların şahsın öznel durumları olduğu sonucudur. Üçüncü sonuç ise şahısların/doktorların gözleyememesi ile birincil tekil şahıs zihinsel durumların gerçekliğinin yadsınmadığıdır.³⁵

Searle, zihinsel durumları açıklarken materyalizmin kullandığı elemeci-ontolojik indirgemenin ziyade nedensel indirgemeyi kullanır. Elemeci indirgeme, bilincin bir yanılısamadan ibaret olduğunu savunmakla birlikte bu tür bir indirgeme bilince uygulanamaz. Bilinç, birinci şahıs ontolojisine sahip olduğu için genel anlamda diğer biyolojik niteliklerde olduğu gibi indirgenebilir bir yapıda değildir. Bilinç ancak nedensel olarak indirgenebilir, zira diğer biyolojik niteliklerde olmayan bir şahıs ontolojisine, yönelimselliğe ve öznelliğe sahiptir. Bilince sinirsel süreçler sebep olduğundan bilinç biyolojik bir görüngü olarak fiziksel olanın özelliklerini de taşır. Daha somut ifadeyle Searle, beynin ve beyni meydana getiren nöronların etkileşimlerinin bilinç ve zihinsel durumları nedenlediklerini, aynı şekilde nedensel süreçle bağlı olarak oluşan zihinsel durumların da davranışlar üzerinde nedensel rol oynadığını belirtmektedir. Bu nedenle

³⁴ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 93-95.

³⁵ Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, 95-97.

bilinç hem öznel hem de yönelimseldir ve aynı zamanda fiziksel dünyaya aittir. Tam da bilincin bu yapısından dolayı nesnel olmayan, niteliksel ve yönelimsel bir fiziksel organizma olarak mümkündür.³⁶

Kartezyen düalizminin yüzleştiği ve makul bir izah getiremediği temel problem olan zihinsel olan ile fiziksel olan arasındaki ilişki problemini Searle, bilinçli durumların davranışlarımıza neden olması gibi beynin de bu bilinçli durumlara neden olduğunu belirterek çözmeye çalışır. Ancak Searle'ün, zihnin kaynağı ve mahiyetini nörobiyoloji bağlamında ele alması ve zihni, beynin nöronsal etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak izah etmesi nedeniyle epifenomenalizme benzer bir hata yaptığı şeklinde eleştiriye maruz kalmaktadır. Searle bu eleştiriye alt seviyede nedensel bir açıklama getirmenin, üst seviyedeki açıklamanın gerçek olmadığını göstermeyeceğini belirterek cevap vermiştir. Diğer bir ifadeyle bilinç seviyesinde getirilen açıklamaların daha alt seviye fiziksel fenomenlerde bir temele sahip olması o açıklamaları zayıflatmayacaktır. Searle, alt düzey süreçlerin bilinç durumunu ortaya çıkarmasının bilinç durumu için beynimizden ayrı bir gerçekliğin kabulünü gerektirmediğini ileri sürer. Aksine bilinç o anda beynin sahip olduğu bir özelliktir. Buna göre beyin süreçleri bilince neden olmakla birlikte bilincin kendisi, beynin bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır.³⁷

Searle'ün, bilinci, düalizmin iddia ettiği şekilde beyinden ayrı bir töz olarak değil de beynin sahip olduğu bir süreç olarak tanımlayan biyolojik doğalcılık görüşünün getirdiği çözüm önerilerinin zihin-beden problemini bir yandan çözmeye çalışırken bir diğer yandan daha karmaşık hale getirdiği iddia edilebilir. Zihnin bilgisayar programı olmadığını iddia ederken Searle'ün kavramsal ikiliği reddetmek için kurduğu bakış açısındaki boşlukların da bu ikiliği desteklediği söylenebilir. Zira ne bilinç ne zihin ne de bilincin karşılaştırıldığı bilgisayar programının işlevi olan hesap yapma terimleri, içerikleri kesinleştirilmiş terimler değildir. Biyolojik doğalcı yaklaşım zihin felsefesindeki bir tartışma konusuna açıklık getirmeye çalışırken belki de konuyu daha kapalı kılmaktadır. Zira biyolojik doğalcılığın öne sürdüğü sorunlu çözüm önerilerinden biri 'ontolojik öznellik' terimidir ki bu terimde geçen öznellik ifadesinin içeriğinin tanımlanamaması sorunlardan biridir. Ayrıca bu ontolojik öznellik kavramı, bilincin zihinsel boyutuna ve özelliğine dikkat çekerken sosyal boyutunu göz ardı ediyor görünmektedir.³⁸ Searle, bir yandan bilincin indirgenebilir yapıda olmadığını ancak nedensel olarak indirgenebilir olduğunu ileri sürerken diğer yandan ise bilincin fiziksel olduğunu ve öznel nitelikler taşıdığını ileri sürmüştür. Searle bu teziyle sinirsel süreçler sonucunda oluşan bilincin nasıl oluyor da gözlemlenemeyen/diğerlerinin erişimine açık olmayan öznel unsurlar içerebildiğini tam olarak izah edememektedir. Searle'ün açıklamada yetersiz kaldığı bu durum zihin felsefesinde "öteki zihinler problemi" olarak tartışılmıştır.

Thomas Nagel (d. 1987) "*What Is It Like to Be a Bat/ Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?*" adlı makalesinde yarasa örneği üzerinden bilinci ve zihnin öznel deneyimini açıklamaya çalışır. Buna göre, yarasaların dış dünyayı algılamada kullandığı radar duyuları insanların

³⁶ Searle, *Bilincin Gizemi*, 165-166.

³⁷ Searle, *Bilincin Gizemi*, 18-19.

³⁸ Tümkeya, "Yapay Bilinç Tartışmasında Biyolojik Doğalcı Yaklaşımın Hataları", 896.

herhangi bir duyusuna benzememektedir. Yarasanın bir yarasa olarak nasıl bir varlık olduğunu anlamaya çalışan biri, kendi zihninin kaynaklarıyla sınırlıdır. İnsan zihni ancak yarasa olmanın nasıl bir şey olabileceğine dair şema çizebilir ve yarasa olmaklığa dair çıkarımlarımız hiçbir zaman tamamlanamayacaktır. İnsan zihni ancak yarasa sonarının/radarının üç boyuttan daha ileri bir algılama olduğunu farz edebilir. Yine de bu deneyimin algılama yeteneğinin ötesinde öznel bir karaktere sahip olduğu da bilinebilir.³⁹ Deneyimin öznel bir karaktere sahip olduğuna dair bir yaklaşım öne sürmek için illaki yarasa gibi bir hayvanı düşünce zincirine yerleştirmemiz de zorunlu değildir. Örneğin doğuştan sağır ve kör olan bir insanın deneyiminin öznelliği böyle olmayan insanlar için erişilemezdir. Nagel bu örnekle her insanın deneyiminin bir diğerinden farklı olduğunu ve öznel bir karaktere sahip olduğunu iddia etmektedir. Bir şahıs bir başkasının deneyiminin niteliğini bilebilir. Fakat bu bilme ya da atfetme ancak o şahsı birincil tekil şahıs açısından anlayabilen biri için mümkündür.⁴⁰ Dolayısıyla, Searle'ün aksine Nagel, gözlemlenebilir davranışlara sahip varlıkların, diğer bireylerin davranışlarından veya zihinsel durumlarından hareketle bir bilince sahip olup olmadıkları hakkında bir iddiada bulunamayacağımız kanaatindedir.⁴¹ Dolayısıyla yarasa gibi şafakta uçmanın veya günü baş aşağı sallanarak geçirmenin nasıl bir şey olduğunu hayal etmenin, yarasa olmanın nasıl bir şey olduğunu anlayabilmemiz için yeterli olmaması gibi, bilince kaynaklık eden nöronları ve sinirsel etkileşimi gözlemlemek, öznel bilincin kendisine dair bilgiyi değil, yalnızca bir yarasa gibi davranmanın nasıl bir şey olduğuna dair sınırlı bilgiyi bizlere verir. Bu nedenle Nagel'a göre, yarasa gibi davranmanın nasıl bir şey olduğunu bilmekten hareketle yarasa olmanın ne demek olduğuna yapılan imgesel sıçrayış, eksik olduğu kadar yanlış çıkarımlara da neden olacaktır.

Bilinçli durumların en temel niteliği, Nagel'a göre öznel bir karaktere sahip olmalarıdır ve bu nedenle bilinç durumlarının anlaşılabilmesi ve izah edilebilmesi için bilince sahip olmanın ne demek olduğunun bilinmesi gerekir. Ancak öznel bilinçsel durumlar, fizikalist yaklaşımların iddiasının aksine fiziksel bir yapıda olmadığı için, bilinçli olmanın ne demek olduğu yahut bilincin öznel yapısının nasıl bir şey olduğu tam anlamıyla bilinemeyecektir. Bilincin öznel doğası ve fiziksel olanla ilişkisi yadsınamaz olsa da yarasa örneğinde olduğu üzere, yarasanın fiziksel yapısına dair bilgi sahibi olursa da yarasa olmanın ne demek olduğu tam olarak açıklanamaz. Nagel'in de ifade ettiği üzere, bilinci ve zihinsel durumları fiziksel işleyişe indirgeyen indirgemeci yaklaşımın neyin indirgeneceğine dair tam bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Ancak her ne kadar zihnin fenomenolojik özellikleri indirgenmeye kısmen imkan tanısa da bilincin ve zihinsel durumların öznel karakteri tam bir indirgemeyi imkânsız kılmaktadır.⁴² Bilincin öznel niteliğinin göz ardı edilmesiyle bilincin ve zihinsel durumların işlevi ve nedenselliği tam anlamıyla izah edilemeyeceğinden Searle'ün beyin özelliklerinden ve işleyişinden hareketle bilincin nedenselliğini açıklama çabası da boşa çıkacaktır. Çünkü Nagel'a göre hiç kimse bir başkasının öznel bakış açısına sahip olamayacağından bilinç de nesnel olarak

³⁹ Thomas Nagel, "What Is It Like to Be a Bat?", *The Philosophical Review* 83/4 (Ekim 1974), 438-439.

⁴⁰ Nagel, "What Is It Like to Be a Bat?", 440-442.

⁴¹ Nagel, "What Is It Like to Be a Bat?", 438.

⁴² Nagel, "What Is It Like to Be a Bat?", 436-437.

gözlemlenemez. Fakat Searle'ün hareket noktası bilinci dışarıdan nesnel olarak gözleme iddiası olmaktan ziyade bilincin kaynağına yönelik bir açıklama girişiminde bulunmaktır. Searle bilincin öznelliğini kabul etmekte ve öznellik taşıyan bilinci nöronal süreçlerin bir ürünü olarak açıklamaya çalışırken aslında düalizmden ve indirgemeci anlayıştan kaçınmaya çalışmaktadır. Nagel, indirgemeci öğretilerin iddia ettiği gibi, bilinçli ve öznel fiillerin nesnel bilimsel yöntemlerle gözlemlenebilir şekilde fiziksel mekanizmalara indirgenerek izah edilmesinin olası olmadığı kanaatinde. Zira her bir türün deneyim ya da yaşantısının öznel karakteri, söz konusu türe ve türün kendi üyelerine özgüdür. Bir türün başka bir türe ait öznel bir bilinçli eylemi yaşandığı şekliyle anlamlandırması ve bilmesi mümkün değildir. Yarasa olmanın ne demek olduğu, ancak yarasa türüne ait bir yarasa olmakla bilinebilir.

Mamafih yarasa olmanın ne demek olduğuna dair öznel deneyimin nesnel gözlemindeki zorluk, sadece farklı türdeki varlıklar için geçerli değildir, aynı türe mensup olan varlıklar için de bu durum geçerlidir. Bu zorluk, ötekinin bir bilince sahip olup olmadığını veya ötekinin bilinçli eylemleri gerçekleştirmesinin nasıl bir şey olduğunu bilmek için de geçerlidir. Öteki zihinler söz konusu olduğunda, her bireyin diğer bir bireyin bilinç deneyimini tamamen bilmesi ve zihinsel durumlarını yaşadığı üzere anlaması söz konusu değildir. Her ne kadar diğer bir türün bilinçli deneyimini bilmesi gibi imkânsız olmasa da öznel ve bireysel karakterde olması hasebiyle, aynı tür içindeki bireylerin birbirlerinin öznel deneyimlerini anlamaları da sınırlıdır. Hatta kişinin kendisine dışarıdan bakmasıyla elde edilebilecek nesnel gözlem bile şahsın kendisi hakkındaki görüşünden farklı olabilir. Bu, başkaları hakkındaki gözlemin ancak üçüncü bakış açısı ile yapılabilmesinden dolayı ne denli zorlu olduğunu göstermektedir. Nagel'in da makalesinde asıl belirtmek istediği şey yarasa olmanın nasıl bir şey olduğunun bilinemeyeceğine dair epistemolojik sorun değildir. Asıl belirtmek istenen nokta yarasa olmakla ilgili oluşturulabilecek bir anlayışın bile yarasa bakışa açısına sahip olmayı gerektirmesidir.

Nagel, X'in Y olduğu söylendiğinde yahut iki olay ya da süreç arasında bir özdeşlik kurulduğunda, X ve Y hakkında teorik bir çerçeve oluşturabileceğimiz bir bilgiye sahip olmamız gerektiğini savunur. Buradaki X ve Y olarak tanımlanan iki terimin birbirinden farklılığı söz konusu olduğunda özdeşliğin doğruluğu da açık olmayabilir. Teorik bir çerçeve olmadan özdeşlik mistik bir yapıda olacaktır. Sonuç olarak zihinsel fiziksel olarak tanımlanması fikri eksiklik içermektedir.⁴³ Searle'e göre ise zihin ve beden etkileşim halindedir ama töz düalizminin iddiasının aksine zihin-beden birbirinden tamamen farklı olan tözler değildir; çünkü zihinsel durumlar beynin biyolojik işleyişinin bir özelliğidir. Filozof bu aşamada zihin-beden problemine açıklamalar sunan töz düalizmine de indirgemeci materyalizme de itirazlarda bulunmaktadır. Searle hem zihnin, sırf beyin temelli bir fiziksel fenomen olduğunu iddia eden töz düalizmine itiraz etmekte hem de indirgemeci materyalizmi reddettikten sonra bilinci beynin işleyişine indirgeyerek nedensel indirgemeci bir izahı savunmaktadır.⁴⁴ Ancak görüldüğü üzere Searle'ün kabul ettiği nedensel indirgeme materyalizmin ontolojik indirgemesinden

---

⁴³ Nagel, "What Is It Like to Be a Bat?", 447.

⁴⁴ Altınörs, "Zihin-Beden Problemine Searle'ün Yaklaşımı", 59.

farklılaşmaktadır. Hem fiziksel olan hem de öznel nitelikler taşıyan bir bilinç anlayışı yine de Nagel'ın indirgemeci açıklamalara dair eleştirisinden etkilenecektir. Nitekim her bir deneyimin öznel bir karaktere sahip olduğunu iddia eden Nagel'a göre bilincin nesnel olarak gözlenmesi mümkün değildir.

Searle nedensel ve kategorik (ontolojik) indirgeme ayırımına giderek her ne kadar materyalizmden ve düalizmden ayrı bir görüş inşa etmeye çalışsa da biyolojik doğalcılık tezi nihayetinde bir tür indirgeme üzerine dayanmaktadır. Searle yönelimselliğe, öznelliğe ve birinci şahıs önermelerin niteliğine sahip olan bilincin beyne ontolojik olarak indirgenemeyeceğini iddia etmiştir. Sonuç olarak bilinç gibi beyne ve maddeye nedensel olarak indirgenebilen, nesnel olmayan, niteliksel ve yönelimsel bir fiziksel organizma mümkündür. Fakat öznel ve niteliksel fiillerin kaynağı olan bilincin, düalizmi reddeden ve indirgeme karşıtı olduğunu belirten bir yaklaşım tarafından, beynin nöronal etkileşimlerinden çıkan bir özellik olduğunu iddia etmek kendi içinde karmaşık ve çözümlenmesi zor bir görüştür.

Searle, bilincin varlığını kabul ederken onu fiziksel alanın içerisine yerleştirerek düalizmden kaçınmaya çalışırken kendi teziyle düalizmin çağdaş bir boyutunu inşa ediyor görünmektedir. Bilincin beynin nöronal süreçlerinin ürünü olan bir özellik olarak ifade edilmesi de beyin ve bilinç arasında yeni bir tür özdeşlik kurulmaya çalışıldığını gösterir. Bilinç, biyolojik doğalcılığa göre her ne kadar öznel karaktere sahip olsa ve öznel deneyimlerin bir sebebi olarak görülse de, bu görüş düalizmi reddedip zihnin beyinden ayrı bir varlık alanında yer almadığını iddia etmesiyle zihin ve beyin arasında bir tür özdeşlik görmektedir. Bu tür bir özdeşliğin doğruluk değeri ise tartışılabilir olacaktır. Çünkü öznel deneyimin nesnel bir özelliğe nasıl sahip olabileceği konusu en az öteki zihinler problemi kadar kapalıdır.

David Chalmers'ın (d. 1966) da belirttiği üzere deneyimin fiziksel bir çıkış noktası olduğu yaygın olarak kabul edilmekle birlikte bu deneyimin neden ve nasıl ortaya çıktığına dair bir açıklamamız yoktur.⁴⁵ Searle biyolojik doğalcılık tezinde bilincin çıkış noktasını beynin süreçlerinden biri olarak açıklarken düalizme düşmekten kaçınmaya çalışıyor olsa da konunun doğası gereği aynı çıkmazın içinde kendisine bir başka yol inşa ediyor görünmektedir. Bir diğer yandan onun nörobiyolojik açıklamalarının özgür irade problemi ile ilişkilendirilmesi durumu daha da karmaşık kılacaktır. Nitekim Searle bahsi geçtiği üzere bilinç üzerine yaptığı açıklamada onun hem öznel hem de ontolojik nitelikte olduğunu ileri sürer. Searle'ün düalizm ve materyalizmi eleştirerek çıktığı yolda ulaştığı biyolojik doğalcılık, zihnin doğanın bir parçası olduğunu kabul etmesi nedeniyle doğalcı, zihinsel görüngünün varlığını açıklama tarzı itibarıyla da biyolojiktir.

4. Biyolojik Doğalcılık ve Özgürlük

Searle özgür iradeye sahip olduğumuza dair düşüncemizin, karar vermeye dair karakteristik deneyimlerimizden ortaya çıktığını öne sürer. Bu deneyimlerin bir parçası olarak, bize açık alternatif seçeneklerin var olduğu düşüncesine sahibizdir. Sahip olduğumuz bu seçenekler karşısında isteğe bağlı alınan kararlar, algılama eyleminden farklıdır. Çünkü isteğe bağlı olarak alınan kararların eyleme geçirilme aşamalarında bazı aralıklar bulunur. Buna göre, istekli karar verme ve bu kararı eyleme geçirme

⁴⁵ David Chalmers, "Facing Up to the Problem of Consciousness", *Journal of Consciousness Studies* 2/3 (1995), 205.

durumlarımız arasında bir aralık vardır. Fakat karar ve eylem arasındaki bu zamansal aralık algılamada bulunmamaktadır. Gözlerin sağlıklı olması, ışığın iyi olması, elimin gözlerimin önünde olması elin algılanması için yeterlidir ve algılamada hiçbir bir aralık bulunmamaktadır. Bu nedenle bu probleme “algılama özgürlüğü problemi” değil “irade özgürlüğü problemi” denmektedir.⁴⁶

Searle'e göre eğer insan özgürlüğü gerçekten varsa bu beyin fonksiyonunun bir özelliği olmalıdır. Bu doğrultuda filozof bahsi geçen *aralığa* ilişkin deneyimlerimizin özgür iradeye olan inancı artırdığını savunmaktadır. Burada biyolojik doğalcılık ve özgürlük arasındaki ilişki açıklanırken Searle'ün düşüncelerinin arka planında yatan ve bilinmesi gereken üç husus vardır: Bunlardan ilki, fiziğin temel yasalarının kuantum düzeyinde indeterminist olduğu görüşüdür. İkincisi, fiziğe dair yasaların aslında hiçbir şey belirlemediğidir. Yani fizik yasaları farklı fiziksel nicelikler arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Bu ilişki bazen nedensel olarak yeterli koşullarla açıklanabilirken bazen de açıklanamaz. Nörobiyoloji ve özgürlük konusunda filozofun görüşlerini daha iyi anlayabilmemizi sağlayan üçüncü husus ise evrenin kapalı bir sistem olduğuna dair iddianın, yüzyıllar boyunca düşüncelerimizi koşullayarak gerçekliğe dönüştürdüğümüz bir iddia olduğudur.⁴⁷

Searle, özgürlük problemini eylemlerimiz için görünürde beliren çelişki ile açıklar. Bir yandan özgürlüğü bizatihi deneyimlemekteyizdir, diğer yandan ise her olayın bir nedeni olduğunu, nedensiz sonucun gerçekleşmediğini gözlemlemekteyiz. Görünürdeki bu çelişki aslında zihinsel ve fiziksel, materyalizm ve düalizm, ruh ve beden gibi gelenekte kullanılagelen yanlış terminolojiden kaynaklanmaktadır. Zihin felsefesindeki bu dışlayıcı varsayımı Searle “Tüm zihinsel hallerimizin nedeni nörobiyolojik süreçlerdir.”⁴⁸ şeklinde izah etmektedir. Yani tüm bilinçli durumlarımız beyindeki alt düzey nöronal süreçlerden kaynaklanır ve bunlar beynin özellikleridirler.⁴⁹ Dolayısıyla özgür iradenin yanlısına olduğu iddiası yersizdir. Çünkü bir konu hakkında bir karara vardığımızda özgür iradeyi varsaymamız gerekmektedir. Örneğin bir restoranda bir menü aldığımızda garsona “Bir determinist olarak bekleyip ne olacağını görmem gerekir.” diyemeyiz. Aslında bu cevap bile özgür irademizin yansımasını bizlere göstermektedir.⁵⁰

Searle, özgürlüğü izah etmek adına, bilincin algılayan pasif özelliği ile istemli denilen aktif özelliği arasındaki farka dikkat çeker. Buna göre bir ağaca bakarken bize bağlı olmayan ve dünyanın algısal yapısına bağlı olan birtakım deneyimlere sahip oluruz. Burada zihnimiz yani bilincimiz pasif haldedir. Buna karşılık uzaklaşmaya veya kolumuzu kaldırmaya karar vermek gibi davranışlarda, duyu algılarımızda bulunmayan bir özgürlük ve irade boyutunu gözlemleriz.⁵¹ Konuyu daha da somutlaştırmak adına Searle şu örneği verir: Bir seçimde oy kullandığımızı düşünelim. Bir adaya verdiğimiz oy için bazı sebeplerimiz vardır; fakat yine de bu sebepler o adaya oy vermemiz için bize nedensel olarak yeterli gelmemektedir. Sonuçta oy vermenin arkasında bulunan sebeplerin

⁴⁶ John R. Searle, *Mind: A Brief Introduction* (New York: Oxford University Press, 2004), 217.

⁴⁷ John R. Searle, *Rationality in Action*, (Boston, USA: MIT Press, 2001), 269.

⁴⁸ John R. Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, çev. Zeki Özcan (Bursa: Sentez Yayınları, 2019), 11.

⁴⁹ Searle, *Rationality in Action*, 272.

⁵⁰ Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 219.

⁵¹ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 32.

haricinde birtakım zihinsel durumlar da söz konusudur. Örneğin düşünmenin, kararın ve eylemin farklı etaplarında ve sonraki etapların aralarına giren nedenler arasında bir aralık serisi bulunmaktadır. Eylemin başlaması ve gerçekleştirilmesi arasında bir aralıklar serisi vardır. İlk aralığı, karara götüren sebepler ve kararın alınması arasında gözlemleyebiliriz. Bir başka aralığı, karar ve eylemin başlaması arasında ve birbirini izleyen tüm eylemler arasında gözlemleriz.⁵² Üçüncü aralık ise bir eylemin başlatılması ile bitimine kadar devam ettirilmesinde var olan aralıktır. Bu üç aralığın üçü de Searle'e göre iradi bilincin bir göstergesidir.⁵³ İlk iki aralık kas hareketlerinin başlangıcından önce, yani eylemin gerçekleşmesinden öncedir. Son aralık ise hareketin başlaması ve tamamlaması arasında yer almaktadır.⁵⁴ Son aralığı Searle'ün benzetmesiyle, bir kitabın yazılması sırasında eylemin başlangıç ve bitişi arasında bir aralığın bulunmasıdır. Bu aralıkta geniş bir eylemler dizini söz konusu olmasından eylemin bitişi dek amacın ve çabanın sürdürülmesi gerekmektedir. İşte bu aralıklara ilişkin deneyimler Searle'e göre özgür iradeye sahip olduğumuzun bir göstergesidir.⁵⁵

Eylemlerimizin deneyiminden elde edilen bu aralık kavramının nörobiyolojik bir karşılığının olması gerektiğini iddia eden Searle, konuyu özgürlük bağlamında değerlendirir. Buna göre eylemin gerçekleşme aşamasında beynin bir zamansal aralıktan önceki durumunun bir sonraki zamansal aralık için yeterli olup olmadığı meselesi özgür irade sorununu çözecektir. Yani "Beynin bir zamansal aralıktaki durumu bir sonraki zamansal aralıktaki durumu için nedensel olarak yeterli midir?" sorusu insanın özgür olup olmadığı sorusuna cevap verecektir. Düşünürü göre bilincin nörobiyolojik süreçlerle olan ilişkisi özgür irade sorunu ile doğrudan ilişkilidir.⁵⁶

Daha önce bahsi geçen doğadaki bir ağacı algılamamıza dair örnekten de anlaşılacağı üzere eylemlerimize neden olan dış dünyaya ait birtakım özellikler/nedenler mevcuttur. Fakat eylemlerimizi ve eylemlerimizde gözlemlediğimiz bir takım zihinsel aşamaları ve aralıkları fark ettiğimizde biliriz ki aralık, istemli hareketlerimizin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgür irademizden vazgeçemeyiz ve aralığın bilinçli deneyimleri bizi 'insan özgürlüğü vardır' yargısıyla yüz yüze getirmektedir.⁵⁷ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Searle, özgürlük problemini aralık ve nedensel koşullar çerçevesinde ele almakta ve düşünme ile karar verme aralığına bağlı olarak özgürlük deneyimini izah etmektedir. Bu aralık, hem eylemlerimizi önceleyen nedenlerle özgür, istemli ve rasyonel kararlarımız arasındadır hem de bu kararların etkin biçimde alınması ve bu eylemlerin gerçekleştirilmesi arasında yer almaktadır. Diğer yandan ise doğanın nedensel yeterli koşullarla meydana getirdiği olayları gözlemlemekteyiz.⁵⁸

Özgür irade, bilinç durumlarının bazı tiplerine, aralığın tezahürlerine (eylemlerimize) ilişkin bir problemidir. Düşünme ve karar alma arasındaki bu aralığın nasıl olup da eylemlerimize neden olduğuna dair açıklama biyolojik doğalcılığa dair açıklamalardan

⁵² Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 33-34.

⁵³ Searle, *Rationality in Action*, 275.

⁵⁴ Searle, *Rationality in Action*, 281.

⁵⁵ Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 218.

⁵⁶ Searle, *Rationality in Action*, 281.

⁵⁷ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 35.

⁵⁸ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 37.

hatırlanabilir. Bilinç öznel, niteliksel, birinci şahıs önerme özelliklerine sahip fiziksel bir varlıktır. O hem fizikselin hem de zihinsel özelliklerine sahiptir ki düşünce geleneğinde kabul edilen bu ayrımı Searle reddetmektedir. Bu nedenle Searle, bilinci hem fiziksel hem de zihinsel özelliklerini bir araya getirerek tanımlamaktadır. Bilincin aralıklarının eylemlerimize neden olduğu bilinmektedir; fakat bilincin aynı zamanda beynin nörobiyolojik özelliklerinden biri olmakla beraber öznel niteliklere sahip olduğu da bilinmektedir. Bu durumda bilinç halleri, beynin özelliği ise bilinç aralıklarının eylemlere neden olması nasıl izah edilebilir?

Searle'ün biyolojik doğalcılıkta getirdiği temellendirmenin tam da bu aşamada hatırlanması yararlı olacaktır. Şöyle ki, Searle neden olmayı, materyalizmin kabul ettiği gibi ontolojik-elemeci ve indirgemeci bir nedensellik olarak kabul etmemektedir. "A, B'ye yol açtı, neden oldu." şeklindeki nedensellik, A'nın B için nedensel olarak yeterli olduğunu ifade etmektedir. Halbuki bilincin eylemlere neden oluşu, bilinci zihne ontolojik olarak indirgeyen bir nedensellik olarak anlaşılmalıdır. Bilincin eyleme neden olması açısından rasyonel açıklama şu yönde olacaktır: "Bir K kişisi, bir E edimini, bir S sebebi temelinde gerçekleştirmiştir." Bu tür açıklama kesinlikle "A, B'ye neden oldu." şeklindeki indirgemeci açıklamayla aynı değildir. Eylemlerimize dair rasyonel açıklama, isteme bağlı insan davranışlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla rasyonel eylem açıklamaları, indirgenemeyen bir ben'in varlığını, rasyonel bir faili, ayrıca olayların sonuçlarını kabul etmeyi gerektirmektedir.⁵⁹ Searle'e göre failin bilinçli bir rasyonel varlık olduğu varsayımında hiçbir şey, o kişinin eylemlerindeki aralığın yerini dolduramaz.⁶⁰ Böylece Searle, nörobiyoloji tezi içerisine yerleştirdiği bilinç anlayışıyla özgür iradeye kapı aralamaya çalışmaktadır.

Searle'ün, bu açıklamalar sonucunda özgür iradeye ilişkin ulaştığı üç aşama şu şekilde tasnif edilebilir: İlk olarak sebeplere başvuran açıklamalar, genel kural olarak nedensel açıdan yeterli koşulları amaçlamazlar. İkinci olarak bu tür açıklamalar, eylemleri açıklamak için uygundurlar. Son olarak upuygun nedensel açıklamalar, bağlama bağlı nedensel olarak yeterli koşulları belirtirler.⁶¹ Bu varsayımlardan şu sonuçlar çıkarılabilir: Sebeplerle açıklamalar olağan nedensel açıklamalar gibi anlaşıldığında upuygun değildir. Sebeplerle açıklamalar olağan nedensel açıklamalar değildir ve sebeplerle açıklamalar nedensel bir öge içerse de onların biçimi "A, B'ye neden oldu" şeklinde değildir. Sebeplerle açıklamalar, davranışımızın temeli olan sebebi belirterek, ilgilendiğimiz aralığın ortasında davranan rasyonel bir ben'in niçin başka bir eylemi değil o eylemi yaptığını açıklamaktadır.⁶² Anlaşıldığı üzere Searle, açık bir şekilde doğa için kullanılan nedensel açıklamaların, insan eylemleri için kullanılmayacağını öne sürmektedir.

Searle, bütün bilinçli durumlarımızın beynin üst ya da sistematik özellikleri olduğunu düşünmekte, söz konusu bu özelliklerin nedenini de beyinde ortaya çıkan aşağı mikro süreçler ile izah etmektedir. Sistem düzeyinde bir yönelimliliğe, bilince, kararlara ve niyetlere sahip olan bilinçli birey mikro düzeyde de nöronlara, snaplara ve nörotransmitörlere sahiptir. Sistemi oluşturan mikro öğelerin davranışı sistemin

⁵⁹ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 43-44.

⁶⁰ Searle, *Rationality in Action*, 288.

⁶¹ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 45-66.

⁶² Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 44-46.

özelliklerini üretir. Rasyonel kararların alınması durumunda üst düzeyde karar için düşünme ve eyleme geçme arasında bir aralık varsa bu aralığı nörobiyolojik düzeyde nasıl düşünebiliriz? Çünkü beyinde böyle bir aralık yoktur. Searle bütün eylemlerimiz için şunu varsayabileceğimizi ileri sürer: Düşünme döneminin başladığı Z1 diyebileceğimiz bir an olmuştur ve düşünme dönemi eylemi gerçekleştirdiğimiz Z2 dönemine kadar sürecektir. Z1 ve Z2 zamanı arasına giren ek bir uyaran bulunmamaktadır ve bu zaman parçasında eylemlerimizin farklı alternatiflerini düşünürüz. Z1'den Z2'ye götüren bu süreç bizim hangi eylemi seçeceğimize yönelik düşünüp taşınmamızı içeren bir süreçtir. Z1'deki durumumuz Z2'deki toplam durumu belirlemek için nedensel açıdan yeterli olsaydı o zaman özgür iradeye sahip olamazdık ve Z1'de düşünüp taşınmayı içeren birtakım aralıklar olmaksızın eylemimizi gerçekleştirdik. Beynimizin Z1'deki durumu, Z2'ye kadar arka arkaya gelen durumları belirlemek için yeterli değilse o zaman bir özgür iradeye sahip olduğumuzu söylememiz gerekir.⁶³ Searle'ün özgür eylemin varlığını kanıtlamak için kullandığı *aralık* kavramı esasında eylemin gerçekleşmesi sürecinde ortaya çıkan zamansal aralığı ifade etmektedir. Bir eyleme yönelme ile o eylemin başlangıcı arasında milisaniyelik de olsa bir zamansal aralık bulunmaktadır. Bu hem eylemi belirleyen bilinç dışı psikolojik nedenlerin var olmadığına hem de eylemin iradi olarak gerçekleştirildiğine işaret etmektedir.⁶⁴

Şu ana kadar yapılan izahlardan özgür irade konusunda iki hipotez ile karşı karşıya kaldığımızı söylenebilir: Bunların ilki, beyin durumunun eylemler için nedensel olarak yeterli olduğudur; ikincisi de beyin durumunun eylemler için yeterli olmadığıdır.

Hipotez 1: Eylemlerimiz, tüm düşüncelerimizden bağımsız bir şekilde nöronlarımızın önceki durumu tarafından belirlenmiştir. Beyin diğer organlar gibi bir organdır ve bu sıfatla kalp ya da karaciğer kadar deterministtir. Hipotez bir epifenomenalizme⁶⁵ yol açtığı şeklindeki itiraz ile karşı karşıyadır. Bu hipoteze göre eyleme neden olan her etap dış uyarının etkisi tarafından belirlenmiştir. Karar almanın rasyonel sürecinin ayırt edici özelliklerinin evrende hiçbir etkisi olmayacaktır. Searle, bu varsayımı kabul ettiğimiz takdirde, aralık hakkında yaptığımız deneyimlerin önemsiz olduğu sonucuna ulaşmamız gerektiğini belirtir. Çünkü bu düşüncenin akabinde, kararın rasyonel biçimde ele alınmasının özelliği olan aralıklar, akla uygun olmayan birtakım yanılgılar olacaktır. Searle bu noktada itirazlarda bulunur: Bilinçli durumlarımız nöronal süreçler tarafından belirlenmiştir ve aynı zamanda bilinç sahibi varlıklar olarak biz bazen determinist olmayan bilinçli süreçler temelinde davranırız. Rasyonel ben, bu determinist olmayan bilinçli süreçler aracılığıyla sebeplere dayanarak kararlar alır ve eylemlerde bulunur. Düşünme ve karar almamız arasındaki aralıklar da rasyonel ben'in belirlenmemişliğine kanıt olarak gösterilebilir.⁶⁶

İlk hipotez beyni araba motorları, buhar motorları ve elektrik jeneratörleri gibi algılamakta ve onun geleneksel anlamda bir makine olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle beyni dijital bir bilgisayar programı olarak düşünmemiz gerekmektedir. Buna göre beyin bilgisayar donanımından daha fazla özgür irade gösteriyor olamaz. Bu

⁶³ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 49-51.

⁶⁴ Searle, *Rationality in Action*, 279.

⁶⁵ Mehmet Ata Az, *Kavram Atlası: Felsefe* (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), "Epifenomenalizm", 2/140.

⁶⁶ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 51-56.

hipoteze göre herhangi bir indeterminist algılayış bilgisizliğe dayanan bir yanılısamadır.⁶⁷ Searle'e göre bilinçli rasyonalite süreçleri hayatımızın çok önemli bölümünü temsil eder ve bunun ötesinde hayatlarımızın biyolojik olarak çok yaygın bir bölümünü oluşturur. Karar alma gibi biyolojik özelliklerimiz de görme ve sindirme gibi biyolojik özelliklerimiz gibi evrim ile birlikte zamanla ortaya çıkmıştır. Eğer karar almanın varlığı inkâr edilip fiziksel olayların ona neden olduğu iddia edilecek olursa Searle bunun, evrimin oluşturduğu karar alma yetimizin diğer biyolojik özelliklerimizden dışlanması anlamına geleceğini belirtir.⁶⁸

İlk hipoteze karşı en sağlam argüman filozofa göre şudur: Bu argüman evrim hakkında bildiklerimizle çelişmektedir.⁶⁹ Özgür iradeye kapı aralayan boşluğun varlığı, tıpkı apandisitinin vücudumuzda var olması gibi organizmanın dışardan gözlenebilen küçük ve basit bir özelliği değildir. Eğer özgür iradeye dair deneyimlerin biyolojik hiçbir değeri olmadığı iddia ediliyorsa özgür iradeye dair tüm bu deneyimlere sahip olmamız evrimsel açıdan saçma bir sonuç gibi görünebilir. İnsan organizmasının biyolojik yönetiminin büyük bir kısmı bilinçli ve rasyonel kararlar almaya tahsis edilmiştir. Geleceğe dair çabalarımız ve sözde özgür olan kararlarımızın her bir ayrıntısı büyük patlama sırasında nedensellik tarafından belirlenmiş ve eğer özgürlük bir yanılısamaysa o halde özgürlük neden biyolojik yaşamımıza bu denli nüfuz eden bir parçadır?⁷⁰

Hipotez 2: Bu hipotezde bilinç determinist olmayan birtakım süreçlerle belirlenir. Bu bilinç anlayışı ile sebeplere dayanarak hareket eden rasyonel bir ben'in düşünmesi ve karar alması gibi iradi-seçimli özellikleri ortaya çıkarmaktadır.⁷¹ Bu hipoteze göre ise nörobiyolojik süreçlerin her bir aşaması sürecin bir sonraki aşamasını belirlemek için nedensel olarak tek başına yeterli değildir.⁷²

Searle bu hipoteze göre beynin işleyişini şu şekilde yorumlamaktadır: Beyin nöronal süreçlerin eylemlere neden olması sebebiyle beden açısından nedensel bir etkiye sahiptir. Yine beyin, rasyonel kararlar alabilen ve eylemlerde bulunabilen bilinçli bir ben'in nedenidir. Bir organizmanın böyle rasyonel bir ben'e sahip olabilmesi için üç ögesinin bulunması gerekir: Gerekli olan ilk öge bilinir birleşik bir alandır. İkinci olarak, sebepler temelinde düşünüp taşınma kapasitesinin bulunması gerekir. Üçüncü olarak da organizma eylemleri başlatabilmeli ve tamamlayabilmelidir, yani irade ve failliğe sahip olmalıdır. Beynin neden olduğu bilinçli ben burada kararlar alır ve bu kararlar temelinde davranabilir. Bu karar ve eylemler rasyonel olarak açıklanabilir fakat nedensel olarak belirlenmemiştir.⁷³

Searle özgürlüğün imkânını ve mahiyetini daha iyi izah etmek adına kuantum fiziğinden yola çıkarak doğanın determinist olmayan açıklamalarına da dikkat çekmektedir. Searle, kuantum indeterminizminin de özgür irade problemini çözmemize yardımcı olmayacağı iddiasındadır. Çünkü o evrenin temel yapılarının merkezine

⁶⁷ Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 229-230.

⁶⁸ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 58-59.

⁶⁹ Searle, *Rationality in Action*, 286/297.

⁷⁰ Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 233-234.

⁷¹ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 59.

⁷² Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 230.

⁷³ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 60-62.

rastlantıyı koymaktadır. Onun özgür iradenin imkânını temellendirmek için ortaya koyduğu hipotezi “Eylemlerimizin bazıları özgürce ortaya çıkar.” ile kuantum indeterminizminin ortaya koyduğu hipotez olan “Eylemlerimiz rastlantısaldır.” hipotezi birbirinden farklı hipotezlerdir.⁷⁴ Searle’e göre özgürlüğü kuantum temeline yerleştirmek bilincin de kuantum sürecinin bir sonucu olduğunu iddia etmek anlamına gelecektir. Bilincin beyin tarafından ortaya çıkarılmasının kuantum düzeyindeki olayların/süreçlerin bir sonucu olduğunu varsaymak ve kuantumdaki nedensel yeterliliğin yokluğunu bilince atfetmek rastlantısallığı da bilince ve özgürlüğe atfetmek anlamına gelecektir. Aksine makro düzeydeki bilinçli olgulara neden olan mikro süreçlerin rastlantısal olması, bilinçli olguların da rastlantısal olması anlamına gelmemektedir.⁷⁵

Searle kuantum indeterminizmi ve bilincin özgürlüğü ile ilgili iki öncülü inceler. Bu öncüller şunlardır:

Öncül 1: Doğadaki indeterminizm bir kuantum indeterminizmdir.

Öncül 2: Bilinç, indeterminizmi gösteren doğanın bir özelliğidir.

Sonuç: Bilinçli bir kuantum indeterminizmi vardır.⁷⁶

Eğer ki hipotez iki doğruysa ve kuantum indeterminizmi doğada indeterminizmin gerçekten tek biçimi ise bundan, kuantum fiziğinin bilincin açıklanmasında dikkate alınması gerekliliği sonucu çıkacaktır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise kuantum mekaniğinin sonucunun rastlantı ile eşdeğer olduğudur. Eğer kuantumdan rastlantı dışında hiçbir indeterminizm çıkmayacak ise kuantum ile özgür iradenin açıklanması mümkün olmayacaktır. Hipotez doğruysa kuantumdaki mikro ögeler düzeyindeki belirsizlik sistemin belirsizliğini açıklayabilir, ancak Searle bu düzeyde ortaya çıkan rastlantının sistem düzeyindeki rastlantının gerekliliğini içermeyeceğine dair nüansın da göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir.⁷⁷

Tüm bu açıklamalarına rağmen Searle, Hipotez 2'nin de birtakım çıkmazları içerdiğini kabul etmektedir. Örneğin ikinci hipotez, bilincin özneye deterministik olmayan nedensel bir sonucu nasıl verebildiğini tam olarak açıklayamamaktadır. Kuantumun determinist olmayan mekanik rastlantısallığını kabul etmek sorunu çözmeyecektir. Çünkü bilinçli rasyonel benliğin kuantum rastlantısallığını üzerine alması beklenemez. Bu açıklamaların nihayetinde Searle özgür irade problemini çözmeye çalışmadığını, sadece sorunun ne olduğunu ve en olası çözümün en olası çizgilerini belirtmeye çalıştığını ifade eder.⁷⁸

Sonuç

Searle, özgür irade problemini zihin felsefesinin zihin-beden ayrımı bağlamında ele alarak tartmakta, daha sonra eleştiriler üzerinden kendi görüşünü temellendirmektedir. İnsanı anlamaya çalışırken yapılan maddi ve gayri maddi töz ayrımını bir yanılığın ibaret görerek reddeden Searle'e göre, gayri maddi töze referansla izah edilen zihinsel durumlar aslında nörobiyolojik süreçlerden kaynaklanmaktadır. Searle, bir yandan

⁷⁴ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 63.

⁷⁵ Searle, *Mind: A Brief Introduction*, 231-232.

⁷⁶ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 63.

⁷⁷ Searle, *Özgürlük ve Nörobiyoloji*, 63-66.

⁷⁸ Searle, *Rationality in Action*, 299.

zihinsel durumları beyne referansla izah ederek bilinci, beynin biyolojik bir özelliği olarak tanımlamakta, diğer yandan da öznel ve niteliksel özelliğe sahip bilincin, nöronlar gibi beynin biyolojik özelliklerinden bir farkının bulunmadığını ileri sürmektedir. Materyalizmin zihinsel durumları tamamen fiziksel bedenün işleyişine indirgeyerek açıklama çabasına farklı bir bakış açısı getirerek, bilincin mahiyetini, kaynağını ve işleyişini 'biyolojik doğalcılık' temellendirmektedir. Mamafih, biyolojik doğalcılık ile Searle, bilinci ontolojik olmayan bir indirgeme ile beynin bir özelliği olarak tanımlamakta ve kaçınmak istediği düalizmin farklı bir çeşidini inşa etmiş gibi görünmektedir. Searle özgür iradenin mahiyetini ve ortaya çıkış sürecini nörobiyoloji teziyle izah ederken, özgür iradenin doğal olayları açıklamak için kullanılan nedensel süreçlere benzer şekilde izah edilemeyeceğini de belirtmiştir.

Searle, biyolojik doğalcılık tezi bağlamında zihin ve beden düalizmi problemini biyoloji, fizyoloji ve nöroloji bilimlerinin verilerinden yararlanarak açıklığa kavuşturmaya çalışmakla birlikte, nörobiyoloji süreciyle izah ettiği zihinsel durumların ve bilincin bazı çıkmazları olduğunun da farkındadır. Örneğin beyin tam olarak nasıl çalışır? Zihinsel durumlar beyinde tam olarak nasıl gerçekleşir? Beyin bu tür zihinsel durumlara nasıl kaynaklık eder? Bilinçli deneyimlerin nedeni olan bu nöronal süreçler nasıl işlemekte ve bu bilinçli deneyimler beynin yapılarında nasıl gerçekleşmektedir? Zihnin doğası nedir, fiziksel dünya ile ve özgür eylemler ile nasıl bir ilişkisi vardır? gibi soruların nörobiyolojiden hareketle izahlarının yetersizliğinin farkındadır.

Nagel'in ifade ettiği üzere bilinçli eylemler ve zihinsel durumlar türe ait olduğu kadar bireye ait öznel bir karaktere de sahiptirler. Bu nedenle söz konusu bilinçli ve öznel fiillerin nesnel ve bilimsel yöntemlerle gözlemlenmesi ve sırf fiziksel nörobiyolojik süreçlere indirgenerek izah edilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde nörobiyoloji, beyindeki biyolojik işleyişlerin veya davranışların gözlemlenebilmesinden hareketle bilincin deneyimleri hakkında kısmi bilginin elde edilmesini sağlasa da bilincin öznel niteliklerinin üçüncü şahıslar tarafından mutlak olarak bilinmesi ve nesnel olarak açıklanabilmesi açısından da yetersiz kalmaktadır. Özgür iradenin beynin işleyişi ve bilincin doğasına bağlı olarak ve nörobiyolojik süreçlere indirgenerek yapılan izahı da yetersizdir. Zira beynin bilince kaynaklık ederek bir ben'i nasıl oluşturduğu, ben'in bilinç düzeyinde nasıl gerçekleştiği, bilinç - ben ile bilinç - irade arasında nasıl bir ilişkinin bulunduğu, düşünmenin nasıl gerçekleştiği, zihinsel durumların fiziksel davranışları nasıl nedenlediği ya da oluşturduğu gibi soruların biyolojik doğalcılık doktrini bağlamında nörobiyolojik süreçlere referansla açıklanma çabası da eksik kalmaktadır. Benzer şekilde Searle'ün aralıklar serisi tezine dayanarak yaptığı özgür irade açıklaması ele aldığımız üzere yetersiz görünmektedir. Sonuç olarak Searle'ün, biyolojik doğalcılık tezi bağlamında zihinsel durumları, bilinci ve özgür iradeyi beynin nörofizyolojik özelliklerine indirgeyen izahı, düalizmin ve materyalizmin neden olduğu felsefi ve teolojik sorunları kısmen gidermekle birlikte, bu izahın eleştirileri tamamen bertaraf etmekten ve kaygıları gidermekten uzak olduğu söylenebilir.

Kaynakça | References

- Aduğit, Yavuz. “Özgürlüğün Kısa Tarihi”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (2013), 63-94.
- Aristoteles. *Nikhomakhos'a Etik*. çev: Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- Augustine, *On Free Choice of the Will*, terc. Thomas Williams, Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1993.
- Akyürek Şahin, Eda - Vedat Çelgin (ed.). *Eskiçağ Yazıları*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.
- Anselmus, A. Seçim Özgürlüğü Üzerine, çev. B. Bingöl, çev., *Felsefe Dünyası*, 1/73, (2021), 436-462.
- Altınörs, S. Atakan. “Zihin-Beden Problemine Searle'ün Yaklaşımı”. *Temaşa Felsefe Dergisi* 9 (2018), 2018.
- Az, Mehmet Ata. *Kavram Atlası: Felsefe*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Boethius. *The Consolation of Philosophy*. çev. David R. Slavitt. London: Harvard University Press, 2008.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Chalmers, David. “Facing Up to the Problem of Consciousness”. *Journal of Consciousness Studies* 2/3 (1995), 200-219.
- Çelebi, Vedat. *John Roger Searle Bağlamında Çağdaş Zihin Felsefesi Problemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Dennet, Daniel - R. Hofstadter Hofstadter (ed.). *Aklın Gözü*. çev. Füsün Doruker. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008.
- Doğan, Mehtap. “Biyolojik Doğalcılık Ekseninde John Searle ve Zihin-Beden Problemi”. *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 1/2 (Aralık 2018), 227-240.
- Doğan, Mehtap. “Zihin Felsefesinde Düalizmin Çağdaş Kalesi Olarak Nitelik Düalizmi: Töz Düalizmi ile Nitelik Düalizmi Arasında Çok Yönlü Bir Karşılaştırma”. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* 13/13:3 (29 Ağustos 2024), 39-64. <https://doi.org/10.29228/beytulhikme.71101>
- Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.
- Kaya, Aslı Üner. “Beyin, Bilinç ve Nedensel Güçler”. *Felsefe Dünyası* 79 (15 Temmuz 2024), 117-146. <https://doi.org/10.58634/felsefedunyasi.1476056>
- Kınağ, Mustafa. “Dilin Oluşumu Bağlamında John Searle'ün Doğal Bilinç Kuramı Üzerine Bir İnceleme”. *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 3/2 (30 Aralık 2020), 163-189. <https://doi.org/10.51404/metazihin.836142>
- Matthews, Gareth B., ‘Augustine’ Maddesi, *Routledge Encyclopedia of Philosophy* V.1, ed. Edward Craig Cornwall: Routledge, 1998, 541-559.

- Molina, Luis de. *On Divine Foreknowledge*. Part IV of the Concordia. London: Cornell University Press, 1988.
- Nagel, Thomas. "What Is It Like to Be a Bat?" *The Philosophical Review* 83/4 (Ekim 1974), 435. <https://doi.org/10.2307/2183914>
- Sayan, Erdinç. "Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemlerine Bir Bakış". *Kaygı. BursaUludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 19 (Ekim 2012), 37-54.
- Searle, John R. *Bilincin Gizemi*. çev. İlknur Karagöz İcöz. İstanbul: Küre Yayınları, 2018.
- Searle, John R. "Nörobiyolojide Bir Problem Olarak Özgür İrade." çev. Ferhat Onur. *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 3/1 (30 Haziran 2020), 77-97.
- Searle, John R. "Free Will as a Problem in Neurobiology". *Philosophy* 76/4 (Ekim 2001), 491-514. <https://doi.org/10.1017/S0031819101000535>
- Searle, John R. *Özgürlük ve Nörobiyoloji*. çev. Zeki Özcan. Bursa: Sentez Yayınları, 2019.
- Searle, John R. *Rationality in Action*. Boston, USA: MIT Press, 2001.
- Searle, John R. *Zihnin Yeniden Keşfi*. çev. Muhittin Macit. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.
- Tümkaya, Serdal. "Yapay Bilinç Tartışmasında Biyolojik Doğalcı Yaklaşımın Hataları". *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 21/2 (2022). <https://doi.org/10.20981/kaygi.1092807>
- Yapık, M. Seçil - Eyim, Ahmet. "Zihin Felsefesi Bağlamında Yapay Zeka Çalışmalarından "Turing Testi"ne Yönelik İtirazlar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/67 (2019). <https://avesis.yyu.edu.tr/yayin/28be71d2-9c52-4290-80d9-f80fe6ad4e28/zihin-felsefesi-baglaminda-yapay-zeka-calismalarindan-turing-testine-yonelik-itirazlar>